

ปริทัศน์วรรณกรรม

ในบทนี้จะกล่าวถึง ความหมายของพจนานุกรม ประเภทของพจนานุกรม ประโยชน์ของพจนานุกรม พจนานุกรมเฉพาะวิชา การผลิตพจนานุกรมเฉพาะวิชาในต่างประเทศ การผลิตพจนานุกรมเฉพาะวิชาในประเทศไทย และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของพจนานุกรม

พจนานุกรม (Dictionary) จัดเป็นหนังสืออ้างอิงประเภทหนึ่ง ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (570) ได้ให้ความหมายของคำว่า "พจนานุกรม" ไว้ว่า เป็นหนังสือสำหรับค้นความหมายของคำ เรียงตามลำดับตัวอักษร นอกจากนี้ Webster's Third New International Dictionary of the English Language Unabridged (1986 : 627) ให้ความหมายไว้ว่า "พจนานุกรม" เป็นหนังสืออ้างอิงที่รวบรวมคำ จัดเรียงคำตามลำดับตัวอักษร และให้ข้อมูลเกี่ยวกับ รูปศัพท์หรือการสะกดคำ การอ่านออกเสียง ชนิดของคำ ประวัติที่มาของคำ ความหมายของคำและการใช้คำ อาจเป็นพจนานุกรมภาษาเดียว พจนานุกรมสองภาษา พจนานุกรมเฉพาะวิชา ศัพท์บัญญัติเฉพาะสาขาวิชา พจนานุกรมภาษาสัญลักษณ์ หรือ พจนานุกรมซึ่งรวบรวมคำที่ใช้ในการประพันธ์ของนักเขียน

นอกจากพจนานุกรม จะมุ่งให้ความรู้และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคำ เช่น การสะกดคำ หรือรูปศัพท์ ชนิดของคำ ความหมาย การใช้คำ ประวัติที่มาของคำ แล้ว พจนานุกรมบางเล่มยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับ คำพ้องและคำตรงข้าม คำย่อ

คำสะแลง คำภาษาถิ่น ชื่อเฉพาะทางภูมิศาสตร์ ชื่อคนที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์ ชื่อในเทพนิยาย ชื่อในพระคัมภีร์ไบเบิล และคำวิสามานยนามอื่น ๆ

หนังสือที่มุ่งให้ความรู้และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคำเช่นเดียวกับพจนานุกรม แต่มีชื่อเรียกเป็นอื่นตามลักษณะปลีกย่อยที่แตกต่างกัน ได้แก่ "พจนานุกรม" (Lexicon) เป็นหนังสือสำหรับค้นคว้าความหมายของคำที่เรียงตามลำดับบท (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 : 490) ในต่างประเทศมักจะใช้เรียกพจนานุกรมภาษาโบราณ เช่น ภาษากรีก ภาษาละติน (Whittaker 1966 : 9) "ประมวลศัพท์" (Word Book) เป็นหนังสือรวมคำศัพท์ "วิทยานุกรม" เป็นหนังสือที่รวบรวมความรู้ไว้ตามลำดับตัวอักษร "ศัพท์บัญญัติ" (Terminology) เป็นหนังสือรวมคำศัพท์ซึ่งกำหนดใช้ให้เป็นมาตรฐานโดยทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นศัพท์เทคนิค เฉพาะสาขาวิชา (Technical Terms) "ศัพท์านุกรม (Thesaurus) เป็นหนังสือรวบรวมคำที่เกี่ยวข้องไว้ภายใต้คำที่กำหนดให้ใช้ และ "อภิธานศัพท์ (Glossary) เป็นหนังสืออธิบายศัพท์เฉพาะเรื่อง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 : 879)

ประเภทของพจนานุกรม

การแบ่งประเภทของพจนานุกรม สามารถแบ่งได้หลายลักษณะ ได้แก่ การแบ่งตามภาษา การแบ่งตามขนาด การแบ่งตามขอบเขตเนื้อหา การแบ่งตามประเภทของงบประมาณในการจัดทำ และการแบ่งตามวัยของผู้ใช้

สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะแบ่งประเภทของพจนานุกรมตามภาษา ขนาด และขอบเขตเนื้อหา เท่านั้น โดยยึดเกณฑ์ของ Landau (1989) เป็นแนวทางดังนี้

1. การแบ่งประเภทพจนานุกรมตามภาษา (Landau 1989 : 7-10)

มี 3 ประเภท คือ

1.1 พจนานุกรมภาษาเดียว (Monolingual Dictionary) ให้คำศัพท์และนิยามเป็นภาษาเดียวกันตลอดทั้งเล่ม เช่น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525

1.2 พจนานุกรมสองภาษา (Bilingual Dictionary) ให้คำศัพท์ในภาษาหนึ่งและนิยาม หรือคำเทียบศัพท์ที่มีความหมายเดียวกันในอีกภาษาหนึ่ง เช่น พจนานุกรมไทย-อังกฤษ และพจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ของ สอ เสถบุตร เป็นต้น

1.3 พจนานุกรมหลายภาษา (Multilingual Dictionary หรือ Polyglot Dictionary) เป็นพจนานุกรมที่มีตั้งแต่ 3 ภาษาขึ้นไป คือให้คำศัพท์ในภาษาหนึ่ง และนิยามหรือคำเทียบศัพท์ที่มีความหมายเดียวกันในหลาย ๆ ภาษา ซึ่งอาจเป็นภาษาถิ่น หรือภาษาต่างประเทศ เช่น พจนานุกรมญัฮกุร(ชาวบน)-ไทย-อังกฤษ ของ ชีระพันธ์ เหลืองทองคำ และพจนานุกรม 4 ภาษา ไทย-อังกฤษ-ฝรั่งเศส-เยอรมัน ของ พระเรียม วิรัชชพากย์ เป็นต้น

2. การแบ่งประเภทของพจนานุกรมตามขนาด (Landau 1989 : 17-

19) แบ่งได้ 5 ขนาด คือ

2.1 พจนานุกรมฉบับสมบูรณ์ (Unabridge Dictionary) เป็นพจนานุกรมที่มีจำนวนคำมาก ไม่ว่าจะเป็นคำที่ยังใช้อยู่หรือคำที่เลิกใช้แล้ว โดยบอกที่มาของคำ การอ่านออกเสียง และอธิบายนิยามความหมายของคำอย่างละเอียด มีตัวอย่างประโยคแสดงการใช้คำในนัยความหมายต่าง ๆ กันประกอบด้วย เช่น Webster's Third New International Dictionary มีคำศัพท์ 450,000 คำ ปกติแล้วพจนานุกรมประเภทนี้จะมีคำศัพท์ประมาณ 400,000-600,000 คำ

2.2 พจนานุกรมขนาดใหญ่ (Semi-Unabridged Dictionary หรือ Super-College Dictionary) เป็นพจนานุกรมที่มีจำนวนคำมากกว่าพจนานุกรมฉบับย่อแต่น้อยกว่าพจนานุกรมฉบับสมบูรณ์ เช่น Random House Dictionary มีคำศัพท์ 260,000 คำ ซึ่งรวมทั้งคำวิสามานยนามเข้าไว้ด้วย

2.3 พจนานุกรมฉบับย่อ (Abridge Dictionary) เป็นพจนานุกรมที่รวบรวมเฉพาะคำที่ใช้อยู่ในปัจจุบันและใช้มากเท่านั้น มีคำศัพท์ประมาณ 130,000-160,000 คำ โดยทั่วไปจะเรียกว่า พจนานุกรมฉบับตั้งโต๊ะหรือพจนานุกรมฉบับนักศึกษา (Desk Dictionary หรือ College Dictionary) พจนานุกรมฉบับย่อนี้ยังอาจแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตามประเภทของผู้ใช้ คือ พจนานุกรมสำหรับบุคคลทั่วไป พจนานุกรมสำหรับนักศึกษา พจนานุกรมสำหรับเด็กหรือนักเรียน

2.4 พจนานุกรมฉบับกระเป๋า (Pocket Dictionary) มีคำศัพท์ประมาณ 40,000-60,000 คำ ขนาดรูปเล่มตามปกติคือ 4 นิ้ว X 6 นิ้ว มีขนาดเล็กเป็นที่นิยมใช้เพราะพกติดตัวได้สะดวกและราคาถูก

2.5 พจนานุกรมฉบับจิ๋ว (Vest Pocket Dictionary) เป็นพจนานุกรมฉบับเล็กบางกระทัดรัดคล้ายสมุดบันทึกที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ขนาดพกติดตัวได้ มักจะมีรูปลักษณ์สวยงาม ตัวอักษรชัดเจน มีคำศัพท์ไม่เกิน 1,000 คำ มักเป็นคำศัพท์ที่มีประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น พจนานุกรมสองภาษาสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

3. การแบ่งประเภทของพจนานุกรมตามขอบเขตเนื้อหา (Landau 1989 : 19-22) แบ่งได้ 3 ประเภทคือ

3.1 พจนานุกรมภาษาทั่วไป (General Language Dictionary) เป็นพจนานุกรมที่ให้ความรู้เกี่ยวกับคำสามัญที่ใช้กันโดยทั่วไป อาจมีคำศัพท์เฉพาะด้านรวมอยู่บ้างเพียงเล็กน้อยเท่านั้น พจนานุกรมภาษาทั่วไปอาจแบ่งเป็นประเภทย่อยได้ตามภาษา ขนาด และวัยของผู้ใช้

3.2 พจนานุกรมเสริมภาษา (Supplementary Language Dictionary) เป็นพจนานุกรมที่มีลักษณะเฉพาะทางภาษาในแง่ใดแง่หนึ่ง มุ่งให้รายละเอียดเกี่ยวกับคำในแง่ใดแง่หนึ่งโดยเฉพาะ เช่น รวบรวมเฉพาะคำย่อ คำสะแลง คำตรงข้าม เป็นต้น จัดทำขึ้นเพื่อเสริมพจนานุกรมภาษาทั่วไป และแบ่งย่อยได้หลายประเภท เช่น พจนานุกรมภาษาถิ่น พจนานุกรมอักษรย่อ พจนานุกรมคำพ้อง พจนานุกรมสำนวนและวลี พจนานุกรมคำสะแลง เป็นต้น

3.3 พจนานุกรมเฉพาะด้าน หรือ พจนานุกรมเฉพาะวิชา (Restricted Dictionary หรือ Specialized Dictionary หรือ Dictionary of Technical Terms หรือ Subject Dictionary) เป็นพจนานุกรมที่รวบรวมคำศัพท์ที่ใช้กันอยู่ในศาสตร์เฉพาะวิชา เฉพาะอาชีพ หรือ เฉพาะวงการวิชาชีพสาขาใดสาขาหนึ่งโดยเฉพาะ คำศัพท์ในแต่ละสาขาวิชาเฉพาะเหล่านี้เรียกว่า ศัพท์เทคนิค ตัวอย่างของพจนานุกรมเฉพาะวิชา ได้แก่ พจนานุกรมศัพท์กฎหมาย เป็นต้น

ประโยชน์ของพจนานุกรม (อังสนา ชงไชย 2530 : 188-190)

พจนานุกรมแต่ละเล่มอาจจะมี ความแตกต่างกันทางด้านลักษณะประเภท และวัตถุประสงค์ในการจัดทำ เช่น ลักษณะของข้อมูลที่นำเสนอ ขนาด กลุ่มผู้ใช้ ขอบเขตเนื้อหา เป็นต้น แต่ประโยชน์โดยทั่วไปซึ่งพจนานุกรมทุกประเภทต้องมี คือ

1. เป็นเครื่องมือที่ใช้ตอบข้อเท็จจริงอย่างรวดเร็ว (Quick-Reference Tool) มีประโยชน์ในการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ ความหมายของคำศัพท์ ชนิดของคำ การสะกดคำ การออกเสียง ประวัตินี้และที่มาของคำ เป็นต้น ทั้งเพื่อศึกษาคำที่ไม่คุ้นเคย หรือตรวจสอบวิธีการใช้คำที่ถูกต้อง หรือใช้ในการค้นคว้าอ้างอิงข้อมูลอื่น ๆ เพิ่มเติม สำหรับคำที่เคยทราบความหมายมาก่อนแล้ว

2. ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา (Language Recorder) เนื่องจากภาษามักมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งในด้านรูปศัพท์ (การสะกดคำ) การอ่านออกเสียง นัยามความหมาย การมีคำใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นในภาษา เป็นต้น พจนานุกรมที่จัดทำออกมา มักจะให้ความหมายที่นิยมใช้กันในขณะนั้น และพยายามจะรวบรวมคำใหม่ ๆ เพิ่มเติมขึ้นจากเล่มเดิมอยู่เสมอ ดังนั้นการใช้พจนานุกรมเล่มเก่าเปรียบเทียบกับเล่มปัจจุบันจะทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของคำในภาษา ช่วยให้เกิดการพัฒนาคำใหม่ ๆ จากพื้นฐานของคำเก่าที่เคยมีใช้อยู่แล้ว ทำให้ภาษาเกิดการพัฒนารูปแบบอย่างต่อเนื่อง

3. ใช้เป็นมาตรฐานในการใช้ภาษา (Language Standard) พจนานุกรมบางเล่ม จัดทำขึ้นอย่างปราณีต ถูกต้องน่าเชื่อถือ มีผู้เชี่ยวชาญทางภาษาและศาสตร์ในสาขาต่าง ๆ ร่วมในการจัดทำ จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าสามารถใช้เป็นแบบอย่างในการสะกดคำ การอ่านออกเสียง การใช้คำ เพื่อความเป็นเอกภาพทางภาษาของชาติ เช่น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง ระเบียบการใช้ตัวสะกด ลงวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2526 ย่อหน้าที่ 2 ความว่า "คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาแล้วลงมติเห็นชอบด้วย . . .แต่ต่อไป บรรดาหนังสือราชการ และการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนให้ใช้สะกดตามระเบียบ และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 เสมอไป . . ." (สนั่น ปัทมะทิน 2530 : 56)

4. ใช้ประโยชน์ด้านการศึกษาด้านภาษา (Aid to Language Study) เนื่องจากปัจจุบันมีการศึกษาภาษาต่าง ๆ กันอย่างแพร่หลาย พจนานุกรมจึงใช้เป็นเครื่องช่วยในการศึกษาทางด้านภาษาได้เป็นอย่างดี เช่น ศึกษาความแตกต่างทางภาษา ภาษาถิ่น ภาษาต่างประเทศ พัฒนาการของภาษา อิทธิพลของภาษา นิรุกติศาสตร์ เป็นต้น

พจนานุกรมเฉพาะวิชา

พจนานุกรมเฉพาะวิชา (Subject Dictionary) คือหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับคำในสาขาวิชาเฉพาะด้าน (Specialized Subject Fields) เฉพาะอาชีพ (Specialized Occupations) หรือเฉพาะวิชาชีพ (Specialized Professions) (Katz 1992 : 394) จัดเป็นประเภทหนึ่งของพจนานุกรมแบ่งตามขอบเขตเนื้อหา เนื่องจากมุ่งจัดทำขึ้นเพื่ออธิบายความหมายเฉพาะของคำศัพท์ในสาขาวิชาเฉพาะด้าน หรือที่มักจะเรียกว่าเป็นศัพท์ทางวิชาการหรือศัพท์เทคนิค (Technical Terms) ซึ่งคำศัพท์เหล่านี้จะเข้าใจความหมายได้ยากกว่าคำสามัญที่มีอยู่ในพจนานุกรมทั่วไป พจนานุกรมเฉพาะวิชาเป็นหนังสืออ้างอิงประเภทหนึ่งที่มีประโยชน์สำหรับนักศึกษา นักวิชาการ บุคคลในวงการและผู้สนใจในวิชาการด้านต่าง ๆ จะใช้เป็นคู่มือในการค้นหาความหมายของคำศัพท์เฉพาะสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง

ลักษณะของพจนานุกรมเฉพาะวิชาที่แตกต่างจากพจนานุกรมทั่วไป คือ

1. พจนานุกรมเฉพาะวิชา มุ่งรวบรวมเฉพาะคำศัพท์ในสาขาวิชาเฉพาะด้าน ซึ่งเป็นศัพท์ทางวิชาการ หรือ ศัพท์เทคนิคเท่านั้น และคำศัพท์ส่วนใหญ่มักจะเป็นคำนาม (Noun) มากกว่าคำกริยา (Verb) คำกริยาวิเศษณ์ (Adverb) หรือคำวิเศษณ์ (Adjective) นอกจากนี้พจนานุกรมเฉพาะวิชาส่วนใหญ่จะให้ข้อมูลด้านไวยากรณ์ (Grammatical Information) น้อยมาก (Landau 1989 : 90) ข้อมูลเหล่านี้ได้แก่ คำปัจจัย (Suffix) คำบุพบท (Preposition) คำสันธาน (Conjunction) และ ชนิดของคำ (Part of Speech) ส่วนข้อมูลอื่น ๆ ทางภาษาเช่นรากศัพท์หรือประวัติที่มาของคำ จะพบได้น้อยมากในพจนานุกรมประเภทนี้ เช่นเดียวกัน ส่วนชื่อเฉพาะต่าง ๆ ก็อาจพบได้บ้างในพจนานุกรมบางสาขาวิชา เช่น ชื่อธาตุ ในพจนานุกรมเคมี เป็นต้น

2. ลักษณะการให้นิยามศัพท์หรือคำจำกัดความ (Definitions) พจนานุกรมเฉพาะวิชา จะให้คำนิยามศัพท์เฉพาะในความหมายที่ใช้กันสำหรับคำศัพท์ทางวิชาการในสาขาวิชาเฉพาะเท่านั้น เพื่อให้ทราบว่าคำศัพท์นั้นใช้กันในความหมายเช่นใดมากกว่าที่จะอธิบายความหมายทั่ว ๆ ไปของคำศัพท์ อย่างไรก็ตามมีพจนานุกรมเฉพาะวิชาจำนวนมากที่ให้นิยามศัพท์โดยละเอียดแบบพจนะ-สารานุกรม (Encyclopedic Dictionary) (Katz 1992 : 395) ซึ่งหมายความว่า มีการให้ทั้งข้อมูลพื้นฐานในเรื่องที่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับคำศัพท์แบบสารานุกรม และให้นิยามความหมายของคำศัพท์แบบพจนานุกรมไปพร้อม ๆ กัน

3. พจนานุกรมเฉพาะวิชาที่เป็นพจนานุกรม 2 ภาษา มักจะให้ศัพท์เทียบ (Equivalent Word) คือคำศัพท์ในอีกภาษาหนึ่งที่มีความหมายเดียวกันกับศัพท์หลัก (Headword) ซึ่งอาจเป็นคำศัพท์ที่นักวิชาการกำหนดขึ้นใช้กันเองในวงการ หรือเป็นศัพท์บัญญัติ ที่ได้กำหนดให้ใช้เป็นมาตรฐานตามประกาศของราชบัณฑิตยสถาน โดยไม่มีนิยามศัพท์ หรือมีทั้งศัพท์เทียบและนิยามศัพท์ด้วย

พจนานุกรมเฉพาะวิชาสามารถแบ่งประเภทตามระดับความยากง่ายได้ 2 ระดับ (วิสิทธิ์ จินตวงศ์ 2521 : 148) ได้แก่ พจนานุกรมเฉพาะวิชาระดับผู้อ่านทั่วไป (Layman) คัดเลือกเฉพาะศัพท์วิชาการที่เป็นพื้นฐานของสาขาวิชานั้นมาลงรายการ ใช้คำอธิบายอย่างง่าย และให้รายละเอียดไม่มากและไม่ลึกซึ้งเกินไป สำหรับผู้อ่านที่ไม่ใช่นักวิชาการก็สามารถอ่านเข้าใจได้ อีกระดับหนึ่งคือ พจนานุกรมเฉพาะวิชาสำหรับนักวิชาการ (Scholar) ซึ่งมีศัพท์วิชาการมากขึ้นและให้คำอธิบายด้วยศัพท์และภาษาวิชาการที่เป็นศัพท์เฉพาะสาขา เข้าใจได้ดีเฉพาะนักวิชาการด้วยกันเองเท่านั้น นอกจากนี้พจนานุกรมเฉพาะวิชายังแบ่งได้ตามภาษาและตามขนาด เช่นพจนานุกรมทั่วไป

ปัจจุบันมีการผลิตพจนานุกรมเฉพาะวิชาจำนวนมาก ครอบคลุมวิทยาการสาขาใหญ่ ๆ ครบทุกสาขาวิชา (วิสิทธี จินตวงศ์ 2521 : 148) หรือเกือบทุกสาขาวิชา ซึ่งพจนานุกรมเฉพาะวิชาสาขาที่มีมากที่สุด คือ นิติศาสตร์ แพทยศาสตร์ สาขาต่าง ๆ ทางชีววิทยา อิเล็กทรอนิกส์ และสถาปัตยกรรมศาสตร์ (Landau 1989 : 21) จากการสำรวจเบื้องต้นด้านสภาพตลาดหนังสือพจนานุกรมเฉพาะวิชาในประเทศไทย สาขาวิชาที่พบมากได้แก่ สาขานิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ ธุรกิจและการพาณิชย์ วิทยาการคอมพิวเตอร์ อิเล็กทรอนิกส์ และแพทยศาสตร์ ตามลำดับ

การผลิตพจนานุกรมเฉพาะวิชาในต่างประเทศ

พัฒนาการเริ่มแรกของการจัดทำพจนานุกรมในต่างประเทศ เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยที่อารยธรรมสุเมเรียนกำลังรุ่งเรืองอยู่ในแคว้นเมโสโปเตเมีย (3,500-1,500 ปี ก่อนคริสตกาล) ซึ่งตั้งอยู่ในระหว่างแม่น้ำไทกริสและยูเฟรติส ปัจจุบันคือบริเวณชายแดนประเทศอิรักและตุรกี (Roebuck 1966 : 19) โดยปรากฏหลักฐานจาก "แผ่นดินเหนียว" (Clay Tablets) ซึ่งถูกค้นพบภายหลังจากอารยธรรมสุเมเรียน ถูกทำลายลง มีลักษณะเป็นการรวบรวมคำภาษาสุเมเรียน และให้ความหมายเป็นภาษาเซมิติก-อัสซีเรียน (Gates 1989 : 92)

นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 1 เรื่อยมาจนถึงศตวรรษที่ 14 มีการรวบรวมคำภาษาละตินพร้อมให้คำอธิบายด้วยภาษาง่าย ๆ ไว้เป็นเล่มเรียกว่า "บัญชีคำ" (Glossarium) ซึ่งจัดเรียงคำศัพท์ตามหมวดหมู่เนื้อหา จนกระทั่งถึงสมัยศตวรรษที่ 15 จึงเริ่มมีการจัดเรียงคำศัพท์ตามลำดับตัวอักษร (Anderson 1978 : 15-16)

เริ่มมีการจัดทำพจนานุกรมเฉพาะสาขาวิชา ขึ้นเป็นครั้งแรกในศตวรรษที่ 16 เช่น พจนานุกรมในสาขากฎหมาย ศาสนา วิทยาศาสตร์การทหาร เป็นต้น (Landau 1989 : 39) และตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา การผลิตพจนานุกรมเฉพาะวิชาก็เพิ่มจำนวนมากขึ้น สำหรับพจนานุกรมทั่วไปก็เริ่มมีการจัดทำพจนานุกรมเสริมภาษา เช่น พจนานุกรมการสะกดคำ พจนานุกรมการออกเสียง พจนานุกรมคำพ้อง เป็นต้น พจนานุกรมเฉพาะวิชาที่มีชื่อเสียงในระยะแรก คือ "Lexicon Technicum" โดย John Harris ซึ่งได้จัดทำขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1704 ซึ่งให้คำศัพท์ทางด้านวิทยาศาสตร์และศิลปะเป็นภาษาลาติน และมีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์การทำพจนานุกรมภาษาอังกฤษในระยะต่อมา (Landau 1989 : 20)

ปัจจุบันมีการผลิตพจนานุกรมหลายประเภท หลายขนาด และมีการผลิตในรูปแบบอื่นนอกเหนือจากในรูปของวัสดุตีพิมพ์ ได้แก่ มีการจัดทำพจนานุกรมในรูปของไมโครฟิช ซีดีรอม ฐานข้อมูลคำศัพท์ ชุดโปรแกรมสำเร็จรูป พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ฉบับกระเป๋ และบริการพจนานุกรมผ่านเครือข่ายระบบออนไลน์

การผลิตพจนานุกรมเฉพาะวิชาในประเทศไทย

เริ่มมีการจัดทำพจนานุกรมไทยเป็นครั้งแรก ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยผู้ริเริ่มจัดทำเป็นชาวต่างประเทศ คือ สังฆราชลาโน (Louis Laneau) มิชชันนารีชาวฝรั่งเศส ได้แต่งและพิมพ์หนังสือคำสอนทางคริสต์ศาสนา จำนวน 26 เล่ม หนังสือไวยากรณ์ไทยและบาลี 1 เล่ม และพจนานุกรมไทยอีก 1 เล่ม เมื่อ พ.ศ. 2205 (อำเภอ จันทบุรี 2515 : 44-47) และมีชาวต่างประเทศในประเทศไทยจัดทำพจนานุกรมไทยขึ้นในภายหลังอีกหลายเล่ม ส่วนพจนานุกรมไทยเล่มแรกที่จัดทำโดยคนไทย คือ "พจนานุกรม" ซึ่งจัดทำโดยกรมตำรา กระทรวงธรรมการ เมื่อ พ.ศ. 2434 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุล-

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากนั้นจึงมีนักปราชญ์และบุคคลทั่วไปชาวไทยจัดทำพจนานุกรมขึ้นจำนวนมาก และส่วนใหญ่เป็นพจนานุกรมทั่วไป

สำหรับการจัดทำพจนานุกรมเฉพาะวิชาในประเทศไทย สันนิษฐานว่า "คำอรรถ" น่าจะเป็นพจนานุกรมเฉพาะวิชาเล่มแรกของไทยในสาขาภาษาและวรรณคดี เนื่องจากให้ทั้งคำศัพท์และคำอธิบายอย่างสั้น ๆ เกี่ยวกับคำที่ใช้ในงานกวีนิพนธ์และวรรณคดี รวบรวมโดย สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระพรหมานูชิตชินไธยส ร่วมกับ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ ในระหว่าง พ.ศ. 2374-2377 ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก โดยโรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ เมื่อ พ.ศ. 2448 ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวบรวมคำไว้ประมาณ 1,200 คำ ต่อมาได้มีการจัดพิมพ์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. 2533 โดยมูลนิธิ "ทุนพระพุทธรูปอดฟ้า" ในพระบรมราชูปถัมภ์

พจนานุกรมเฉพาะวิชาฉบับเก่าที่สุดที่สำรวจพบคือ "คำอธิบายและอภิธานสำหรับประกอบเรื่องนารายณ์สิบปาง" พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2466 เป็นพจนานุกรมคำบาลีและคำสันสกฤตที่พบในหนังสือนารายณ์สิบปางซึ่งเป็นวรรณคดีพุทธศาสนา มีค่าประมาณ 467 คำ ปัจจุบันยังคงเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ ภายหลังมีการจัดพิมพ์ซ้ำในโอกาสต่าง ๆ

นอกจากนี้พจนานุกรมเฉพาะวิชาสาขาแพทยศาสตร์ฉบับเก่าที่สุดที่สำรวจพบคือ "ปทานุกรมคำแพทย์ (อังกฤษเป็นไทย)" โดย สิ้น สุวงศ์ เมื่อ พ.ศ. 2468 ซึ่งเป็นช่วงปลายสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีค่าประมาณ 7,000 คำ และพจนานุกรมด้านพุทธศาสนาฉบับเก่าที่สุดที่สำรวจพบคือ "ศัพท์สงเคราะห์

เล่ม 1" โดย ก. หงศ์ลดารมภ์ เป็นพจนานุกรมพุทธศาสตร์ แบ่งตามเนื้อหา มี
ค่าประมาณ 464 คำ

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

Alvey (1979) ศึกษาเรื่อง พจนานุกรมและหนังสืออ้างอิงสำหรับนักแปล พบว่า ไม่มีพจนานุกรมที่เหมาะสมในสาขาวิชาเฉพาะ พจนานุกรมมีราคาแพงแต่ก็ไม่มีคุณภาพและล้าสมัย ทำให้เกิดปัญหาด้านการยอมรับจากนักแปล นักแปลมีปัญหาในการติดตามหาพจนานุกรมที่ต้องการ ทำให้ต้องอาศัยสิ่งพิมพ์ประเภทอื่นที่หาง่ายและราคาถูกกว่าในการอ้างอิง และเริ่มหันไปใช้อุปกรณ์ที่ทันสมัยเพื่อช่วยในการแปลมากขึ้น พจนานุกรมบางเล่มได้จัดทำในรูปของไมโครฟิล์ม และเริ่มมีการจัดทำฐานข้อมูลคำศัพท์ทั้งในทวีปอเมริกา ทวีปยุโรปและทวีปแอฟริกา

Cuzuc (1988) ศึกษาเกี่ยวกับประเภทและลักษณะของพจนานุกรม ที่ต้องการสำหรับการเรียนภาษาอังกฤษในสาขาวิศวกรรมไฟฟ้า พบว่าต้องการพจนานุกรมหลายประเภท โดยเฉพาะพจนานุกรมสองภาษา พจนานุกรมเฉพาะวิชาสาขาวิศวกรรมไฟฟ้าฉบับที่มีมาตรฐาน และพจนานุกรมเฉพาะวิชาในสาขาที่เกี่ยวข้อง ลักษณะของพจนานุกรมที่ต้องการคือ มีวิธีการอ่านออกเสียง มีการระบุแยกความหมายของคำศัพท์ว่าใช้ในสาขาวิชาใดพร้อมตัวอย่างการใช้คำ มีการอ้างอิงที่มาของนิยามและคำศัพท์ด้านการเรียบเรียงคำศัพท์ต้องการทั้งแบบจัดเรียงตามลำดับตัวอักษรและตามหมวดหมู่

เนื้อหา

Uvarov (1988) ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาในการแปลงงานสาขาวิชา-
ศาสตร์ จากภาษารัสเซียเป็นภาษาอังกฤษ พบว่า การผลิตพจนานุกรมเฉพาะวิชา
มีความล่าช้ากว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของคำศัพท์ใหม่ ๆ ในสาขาวิชาศาสตร์และเทคโนโลยี
การใช้พจนานุกรมเฉพาะวิชาสาขาวิชาศาสตร์และเทคโนโลยีเพียงอย่าง
เดียวนั้นไม่เพียงพอ เนื่องจากขาดคำศัพท์ใหม่ ๆ และมีข้อผิดพลาดด้านการให้
นิยามความหมาย จึงจำเป็นต้องใช้สิ่งพิมพ์ประเภทอื่น ๆ ช่วยในการแปล ซึ่งสอดคล้อง
คลึงกับงานของ Alvey และเสนอแนะว่าในการผลิตพจนานุกรมเฉพาะวิชาควรจะมี
ทีมงานเป็นคณะผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ หรืออย่างน้อยก็ควรมีการบรรณา-
ธิการโดยทีมงานผู้เชี่ยวชาญอีกครั้งหนึ่ง เพื่อลดข้อผิดพลาดต่าง ๆ ในการจัดทำ

Diab (1989) เขียนวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต ศึกษาถึงลักษณะการ
ใช้พจนานุกรมของนักศึกษาพยาบาลที่ศึกษาหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์
เฉพาะด้าน ในมหาวิทยาลัยจอร์แดน พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่ใช้พจนานุกรมเฉพาะ-
วิชาสาขาการแพทย์และพยาบาล และพจนานุกรมภาษาอังกฤษ-อารบิกในการ
อ่านตำรามากกว่าเพื่อการเขียน นักศึกษาจำนวนครึ่งหนึ่งเห็นว่าพจนานุกรมภาษา
เดี่ยวนั้นมีประโยชน์มากกว่าพจนานุกรมสองภาษา แต่ส่วนใหญ่ต้องการความช่วยเหลือ
ด้านการฝึกทักษะการใช้พจนานุกรมภาษาเดียว และร้อยละ 55 เห็นว่าการใช้
พจนานุกรมเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Alvey
และ Uvarov

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย

ฉวีลักษณ์ ศาตะมัย (2509) วิจัยเรื่อง "การผลิตและการใช้หนังสือ
อ้างอิงของไทย" โดยสำรวจการผลิตหนังสืออ้างอิงในช่วง พ.ศ. 2384 ถึง พ.ศ.
2509 พบว่ามีการผลิตมากที่สุดระหว่าง พ.ศ. 2489-2508 ผู้ผลิตหนังสืออ้างอิง

ผลิตตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของตนเอง โดยไม่ได้สำรวจตลาดหรือความต้องการของผู้ใช้ก่อน ทำให้จำนวนหนังสืออ้างอิงในแต่ละสาขาวิชาไม่สมดุลย์กัน และค่านึงถึงปริมาณมากกว่าคุณภาพทำให้หนังสือมีคุณภาพไม่ดี ด้านความนิยมใช้หนังสืออ้างอิงของผู้ใช้ห้องสมุด พบว่าใช้พจนานุกรมและสารานุกรมมากที่สุด

ประสิทธิ์ กาศย์กลอน (2517) วิจัยเรื่อง "วิเคราะห์พจนานุกรมไทย" โดยได้วิเคราะห์พจนานุกรมไทยจำนวน 3 เล่ม คือ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 13 พ.ศ. 2516 พจนานุกรมไทยฉบับแพรวพิทยา ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2507 และ พจนะ-สารานุกรมฉบับทันสมัย ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2517 พบว่าพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 จัดทำโดยคณะทำงานใช้เวลาจัดทำถึง 17 ปีเศษ มีการพิมพ์ซ้ำหลายครั้งที่สุดแต่ยังไม่เคยแก้ไขปรับปรุงเลย ส่วนพจนานุกรมฉบับของแพรวพิทยา มีการแก้ไขปรับปรุงมากที่สุด ในด้านคุณภาพการผลิต พบว่าพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 มีความเด่นเรื่องให้ประวัติคำ ตัวอย่างการใช้คำ การสะกดการ์นต์และเสียงอ่านที่ถือเป็นแบบแผนของทางราชการ พจนานุกรมฉบับของแพรวพิทยา มีจำนวนคำศัพท์มากที่สุด มีศัพท์เทคนิคมากและมีการแก้ไขปรับปรุงมากที่สุด ส่วนพจนะ-สารานุกรมฉบับทันสมัย มีคำบาลี-สันสกฤตมาก อธิบายคำทางวรรณคดีได้ดีที่สุด มีคุณภาพด้านการพิมพ์และมีภาพประกอบมากที่สุด

ศิริพร สุวรรณะ (2521) วิจัยเรื่อง "การประเมินคุณค่าหนังสืออ้างอิงที่พิมพ์ในประเทศไทย พบว่า จากจำนวนหนังสืออ้างอิงที่พิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2510-2520 มีคุณภาพดีพอสมควร พจนานุกรมมีจำนวนการผลิตสูงสุด และมีการจัดทำหนังสืออ้างอิงในสาขาวิชาปรัชญา ศาสนา วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ ศิลปะและวรรณคดี ในปริมาณที่น้อยกว่าสาขาวิชาอื่น ๆ และไม่เพียงพอกับความต้องการ ในแต่ละสาขาวิชา มีการจัดทำเพียงร้อยละ 1-3 ของหนังสืออ้างอิงที่นำมาวิเคราะห์เท่านั้น